Turun yliopisto
University of Turku

Kirjallinen asiantuntijalausunto
24.3.2017

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta
tuv@eduskunta.fi

VNS 1/2017 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/VNS+1/2017

Kiitän mahdollisuudesta lausua otsikon selonteosta. Lausunnossa pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti siihen, ovatko Agenda 2030 toimenpidesuunnitelman toimenpiteet riittävän kunnianhimoisia ja saavutetaanko toimenpiteillä haluttu lopputulos? Lausun seuraavaa:

Myönteisistä policy-tason periaatteista

Selonteon positiivisiksi puoliksi on luettava sen vahva kiinnittäminen sekä kansallisia että kansainvälisiä toimijoita sitoviin merkittäviin poliittisiin päätöksiin ja ohjelma-asiakirjoihin. Selontekoon liittyvä poliittinen prosessi mahdollistaa vaalikausien yli jatkuvan työn, joka on omiaan sitomaan myös tulevia hallituksia selonteossa kuvatun työn jatkamiseen.

Kyse on ylisukupolvisesti tärkeästä poliittisesta työstä. Selonteossa tunnistetaan käsillä olevien haasteiden laajuus ja kipupisteet. Selonteko tunnistaa ongelmien systeemisen luonteen ja sen, että tavoitteisiin päästään parhaiten laajat intressi- ja toimijaryhmät sitovalla yhteistyöllä.

Erityisesti Ulkoministeriön toimialaan liittyvissä kohdissa selonteossa tunnistetaan Suomen vastuu osana kansainvälistä yhteisöä ja mainitaan myös käytännön toimenpidesuosituksia.

Kielestä ja rakenteesta

Selonteko määritellään toimeenpanosuunnitelmaksi, Suomen kansalliseksi tulkinnaksi kestävän kehityksen toimintaohjelmasta, toimeenpanon kehikoksi, ylisukupolvisesti tärkeäksi poliittiseksi ohjelmaksi sekä seurannan ja arvioinnin välineeksi. Selontekoa voi kyllä pitää kansallisena tulkintana, mutta se on sekä kielellisesti että esitysteknisesti aivan liian yleisluontoinen ja hajanainen ollakseen strateginen perusta, selkeä toimeenpanosuunnitelma tai seurannan ja arvioinnin väline.

Käytetty kieli on ohjelmallista, runsaasti yleisesti hyväksyttäviä periaatteita ja tavoitteita sisältävää, paikoin hallinnollis-byrokraattista, enimmäkseen kuitenkin selkeää. Ohjelmaa lukiessa huomio kiinnittyy runsaaseen passiivi-ilmaisun käyttöön erityisesti toimenpiteiksi tunnistettujen asioiden kohdalla. Lukijalle jää epäselväksi kuka lopulta tekee, vai tekeekö kukaan. Epäsuhta vakaviksi ongelmiksi tunnustettujen asioiden ja

TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUS

Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Turun kauppakorkeakoulu
20014 Turun yliopisto
Käyntiosoite: Rehtorinpellonkatu 3, Turku
Korkeavuorenkatu 25 A 2, 00130 Helsinki • Yliopistonkatu 58 D, 33100 Tampere
Puhelin 02 333 9530 • utu.fi/ffrc

käytännön toimenpidesuositusten välillä on jo käytettyjen ilmaisujen takia liian suuri. Monessa kohdassa selonteko kyllä suosittaa ja kannustaa, mutta ei velvoita.

Selonteossa viitataan useassa kohdassa teemasta käytävään keskusteluun, selvityksiin, tutkimukseen, raportteihin, mietintöihin ja lausuntoihin. Käytössä on siis ollut lukuisia dokumentteja, joiden perusteella olisi voitu tuottaa niin strategisessa kuin operatiivisia toimia painottavassa mielessä nyt käsillä olevaa selontekoa selkeämpi ja kunnianhimoisempi tuotos.

Selonteon rakenne alkaa hajota selvästi luvun 2. toimenpidelistauksen kohdalla ja alkaa muuttua yleisesti hyväksyttävien tavoitteiden luetteloksi vailla selkeää yhteyttä itse fokukseen, ekologisen kestävyyden ja ihmisen toiminnan yhteensovittamiseen. Aihe on kieltämättä todella laaja ja visaisten ongelmien ratkaisu vaatii systeemistä lähestymistä. Selonteossa on kuitenkin liian paljon liian eritasoisia elementtejä – ja se syö vakavasti sen uskottavuutta.

Toimenpide-ehdotuksista ja käytännöstä

Kielen ja rakenteen puutteita vakavampi haaste piilee kuitenkin selonteon ohjelmallisuuden ja käytännön toimeenpanon välisessä jännitteessä. Tämä on seikka, joka syö selvästi koko toimintaohjelman pohjaa. Kun valtioneuvosto samanaikaisesti tekee arjessa useita politiikkapäätöksiä, jotka ovat selvässä ristiriidassa selonteossa mainittujen tavoitteiden kanssa, syntyy kuva siitä, että selonteko on vain poliittinen ohjelmajulistus vailla aikomusta laittaa sitä kunnolla käytäntöön.

Esimerkiksi koulutus, tutkimus ja osaaminen mainitaan useassa kohdassa Suomen keskeisiksi kestävän kehityksen vahvuusalueiksi. Samaan aikaan hallitus on leikannut niin korkeakoulujen, ammatillisen koulutuksen, Tekesin kuin VTT:nkin resursseja. Valtioneuvosto on purkanut ja uudelleenjärjestänyt kestävän kehityksen kannalta merkittävää ympäristöhallintoa. Sen biotalousstrategia on pikemminkin kiinni perinteisissä keinoissa uusien ekologisesti kestävämpien keinojen sijaan. Kilpailukyky- ja sote-uudistukset eivät näytä olevan uskottavalla tavalla linjassa selonteon kanssa. Vaikka nämä havainnot eivät liity suoraan selontekoon, ne kertovat siitä, miten kaukana tässä arvioitava poliittinen ohjelma on käytännön toteutuksesta.

On toki niin, että merkittävä osa selonteossa mainittavasta työstä tehdään eri ministeriöiden virkatyönä ja niiden budjettien puitteissa. Kaikkia käytännön toimia ei siksi ole perusteltua avata tässä toimeenpanosuunnitelmassa. Selonteon ongelma tältä osin on kuitenkin siinä, että se kyllä avaa lukuisia polkuja eri politiikkalohkoille, mutta ei tarjoa riittävää ministeriöitä ohjaavaa strategista viitekehystä, joka kannustaa rakentamaan älykästä, resurssiniukkaa ja hiilineutraalia Suomea.

Käytössä olevaa tietoa hyödyntämällä sekä selontekoon että hallitusohjelmaan olisi voitu kirjata selvästi innovatiivisempi ja kunnianhimoisempi sisältö mitä tulee kestävän kehityksen viime kädessä mahdollistaviin arvonluonnin tapoihin. Nyt huomio painottuu enemmän kestävään materiaaliseen arvonluontiin, vaikka globaalisti erittäin merkittävä osuus arvonluonnista tapahtuu immateriaalisen tai digitaalisen arvonluonnin keinoin tai mainittujen kolmen arvonluonnin erilaisina yhdistelminä. Korkean osaamisen maana Suomessa on tältä osin paljon annettavaa erityisesti meille vahvoja toimialoja ennakkoluulottomasti uudelleen tarkastelemalla.

Yritykset mainitaan selonteossa merkittävinä toimijoina niin hyvinvoinnin kuin innovaatioiden lähteinä. Selonteossa ei kuitenkaan ole otettu riittävää kantaa siihen miten näiden kansantalouden perusyksiköiden

toimintaa voidaan tehokkaasti tukea tavoitteiden saavuttamiseksi. Mm. alaotsikko 1.3:ssa ”Luodaan kestäviä biotalous- ja cleantech-ratkaisuja” ja sitä seuraavassa lauseessa todetaan, että ”kestävien ratkaisujen kehittämisellä, käyttöönotolla ja viennillä hallitus pyrkii parantamaan vaihtotasetta”. Ei hallitus tätä tee. Osaajat yrityksissä tekevät! Hallitus ei myöskään ”synnytä uutta liiketoimintaa, työpaikkoja ja vientiä” – mutta – selonteossa olisi voitu kertoa merkittävästi selkeämmin toimista, jotka tukevat näitä tavoitteita.

Vaikka järjestöt, kansalaisyhteiskunta ja yritykset mainitaan useassa kohdassa, niiden ääni ei selonteossa kuulu. Maailmalla on lukuisia esimerkkejä siitä miten yritysten, korkeakoulujen, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyöllä ratkaistaan visaisia ongelmia. Tulevaisuuden älykkäiden ratkaisujen luonti vaatii juuri tämän kaltaista quadruple helix-yhteistyötä.

Selonteon lopussa mainitaan, että hallitus on vastuussa kansalaisille Agenda 2030:n toimeenpanosta ja että toimeenpanosuunnitelma annetaan siksi eduskunnalle juuri hallituksen selontekona, politiikkajohdonmukaisuuden vahvistamiseksi. Siihen nähden, että selonteko tunnistaa ongelmien systeemisen luonteen, se jää lopulta kokoelmaksi irrallisia lausumia. Kaiken kaikkiaan selonteossa ei esitetä uskottavaa strategiaa ja toimenpidesuunnitelmaa, jolla saavutetaan hiilineutraali, resurssiviisas ja tasa-arvoinen Suomi.

Keijo Koskinen
Erityisasiantuntija, Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Lisätietoja: keijo.koskinen@utu.fi p. 044 5941659